

[Μια σύντομη γενεαλογική ανάλυση της έννοιας του «κοινωνικού φύλου» στην δυτική φεμινιστική θεωρία](#) * [Η θέση της γυναίκας στον Χριστιανισμό Μέρος 1ο](#) * [Η θέση της γυναίκας στην Π.Δ.](#) * [Η υποταγή της γυναίκας στον άνδρα](#) * [Πώς αναπτύσσεται μία αρμονική σχέση ανάμεσα στο ανδρόγυνο](#) * [Η θέση της γυναίκας στον Χριστιανισμό Μέρος 2ο](#) * [Η μητρότητα στο νεωτερικό «άφυλο» κόσμο](#)

Σειρά: Φύλο και Ορθοδοξία

Δυτικές φεμινιστικές κριτικές βιβλικών παραδόσεων και η ανάγκη για μια απο- αποικιοκρατική μέθοδο

Μια από-αποικιοκρατική αξιολόγηση των
φεμινιστικών ερμηνευτικών προσεγγίσεων
στις θεολογικές / θρησκευτικές σπουδές σε
συνάρτηση με τις Ορθόδοξες κοινωνίες

Dr Romina Istratii, SOAS University of London^[1]

Σε αυτήν την σειρά η Dr Istratii παρουσιάζει την εξέλιξη της δυτικής φεμινιστικής θεωρίας και τους κινδύνους που ελλοχεύουν όταν δυτικές θεωρίες επεκτείνονται σε άλλες κοινωνίες χωρίς να δίδεται σημασία στις ιστορικές συνθήκες που αποτέλεσαν έναυσμα για την ανάπτυξή τους, και εξετάζει καίρια θέματα που θέτουν οι φεμινίστριες θεωρητικοί από την σκοπιά της Ορθόδοξης θεολογίας και με σημείο αναφοράς το Ορθόδοξο φρόνημα των Αγίων Πατέρων και Μητέρων την Εκκλησίας.

Η [πρώτη έκθεση](#) της σειράς παρουσίασε μια σύντομη γενεαλογική ανάλυση της έννοιας του «κοινωνικού φύλου» στην δυτική φεμινιστική θεωρία με σκοπό να προβληματίσει την ανθρώπινη μεταφυσική που αυτή έχει υποθέσει υπό την επιρροή της δυτικής φιλοσοφίας και επιστημονικής σκέψης και ιστορίας. Η δεύτερη έκθεση της σειράς εξετάζει την εγκυρότητα δυτικών φεμινιστικών ερμηνευτικών προσεγγίσεων στις θεολογικές / θρησκευτικές σπουδές σε συνάρτηση με τις Ορθόδοξες κοινωνίες και υποδεικνύει την ανάγκη για μια απο-αποικιοκρατική μέθοδο που είναι ενσωματωμένη στην ιστορικότητα και την ερμηνευτική παράδοση κάθε θρησκευτικής κοινότητας. Η έκθεση ακολουθεί μια τέτοια μέθοδο για να κατανοήσει καλύτερα αρνητικές ή επιζήμιες στάσεις προς τις γυναίκες και την οικογένεια στις Ορθόδοξες κοινωνίες και να προτείνει πώς αυτές μπορούν να αντιμετωπιστούν μέσω της Ορθόδοξης θεολογίας. Η έκθεση βασίζεται εκτενώς στο

Δυτικές φεμινιστικές κριτικές βιβλικών παραδόσεων και η ανάγκη για μια απο-αποικιοκρατική μέθοδο

Η ενσωμάτωση ενός φεμινιστικού κατόπτρου στο πεδίο των θεολογικών / θρησκευτικών σπουδών βασίστηκε στην πεποίθηση ότι οι γυναίκες υπήρξαν ιστορικά περιθωριοποιημένες και καταπιεσμένες στη δυτική χριστιανική εμπειρία, αντικατοπτρίζοντας μια ανδροκρατούμενη κοινωνία και ανδροκεντρική βιβλική παράδοση, η οποία γέννησε την ανάγκη να ανακαλυφθούν οι γυναικείες φωνές και εμπειρίες και να αναδιατυπωθούν θεολογίες με βάση φεμινιστικά ιδανικά.^[2] Οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις φεμινιστών μελετητών έδωσαν επομένως έμφαση στην εξέταση του ιστορικού και κοινωνικού πλαισίου που οδήγησαν στην ανάπτυξη θρησκευτικών παραδόσεων και με σημείο αναφοράς τις ανισότητες ανδρών και γυναικών. Τέτοιες μέθοδοι διαμορφώθηκαν υπό την επίδραση επιφανών φεμινιστών συγγραφέων και ακτιβιστών που επέκριναν τις δυτικές χριστιανικές παραδόσεις από διαφορετικές σκοπιές, όπως της Elizabeth Cady Stanton (1815-1902), της Mary Daly (1928-2010), της Rosemary Radford Ruether (1936-) και της Elisabeth Schüssler Fiorenza (1938-).

Ιδιαίτερη επιρροή είχε η φεμινιστική εξηγητική προσέγγιση της Fiorenza που βασίζεται σε μια «ερμηνευτική υποψία» (“hermeneutics of suspicion”). Στο βιβλίο της *Bread Not Stone: The Challenge of Feminist Biblical Interpretation* (Beacon Press, 1984), η Elisabeth Schüssler Fiorenza παρουσίασε συστηματικά την πρότασή της για μια φεμινιστική ερμηνευτική ή αυτό που εκείνη ονόμασε «φεμινιστική αξιολογητική ερμηνευτική» (“feminist evaluative hermeneutics”). Πρότεινε, ουσιαστικά, μια αλλαγή μεθοδολογίας στο πεδίο -την απομάκρυνση από την κατανόηση της Βίβλου ως «αρχέτυπου μύθου» σε μια προσέγγισή της ως ιστορικό έγγραφο και προϊόν. Αφού αυτό το ιστορικό πλαίσιο θεωρείτο ανδροκεντρικό και προκατειλημμένο απέναντι στις γυναίκες, προτάθηκε η εισαγωγή μιας «ερμηνευτικής υποψίας» για να ανιχνευτούν οι ιδεολογικές βάσεις και τυχόν διαστρεβλώσεις θεολογικών θέσεων ως προς την γυναίκα, ή θέματα που την αφορούσαν. Αυτή η κριτική «ανάγνωση» (“reading”) έπρεπε να συνδυαστεί με μια «ερμηνευτική ενθύμηση/υπόμνηση» (“hermeneutics of remembrance”), ουσιαστικά μια ανακατασκευή της ιστορίας των γυναικών από τη σκοπιά των «καταπιεσμένων ομάδων» (“the oppressed”).

Ενώ αυτή η προσέγγιση έχει πιθανόν συνεισφέρει σε μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση δυτικών θεολογικών παραδόσεων, γίνεται προβληματική όταν μεταφερθεί ομοιόμορφα σε άλλες παραδόσεις και σε άλλους πολιτισμούς. Χρησιμοποιώντας ένα τέτοιο αναλυτικό πρίσμα, πολλοί φεμινιστές μελετητές έχουν εκδηλώσει γενικοποιημένες τάσεις που παρουσιάζουν όλη τη «χριστιανική θεολογία» ως πατριαρχική και σεξιστική. Για παράδειγμα, στον τόμο *Feminism in the Study of Religion: A Reader*, η Darlene Juschka επικαλείται τα κριτικά κείμενα της Mary Daly ενάντια στον πατριαρχικό χριστιανισμό για να συμπεράνει ότι ο χριστιανισμός είναι εγγενώς ανδροκεντρικός, χωρίς να λάβει σοβαρά υπόψη της διαπολιτισμικές διαφορές στις χριστιανικές κοινότητες του κόσμου.^[3] Και η Fiorenza, παρόλο που πρόσεξε να μην «ουσιαστικοποιήσει κείμενα και παραδόσεις είτε ως καταπιεστικές είτε τελείως απελευθερωτικές» (“reify texts and traditions as oppressive or as emancipatory”) γενίκευσε την κριτική της, γράφοντας ότι «στις περισσότερες κοινωνίες και θρησκείες οι γυναίκες έχουν αποκλειστεί από τις επίσημες θεολογικές παραδόσεις και κανονιστικά κείμενα όχι από ιστορικό ατύχημα αλλά από νόμους και έθιμα». ^[4] Παρόμοιες τάσεις εκδηλώνονται στο έργο της Rosemary Ruether. Ενώ ανέφερε ότι η ανάλυσή της είχε συμπεριλάβει και τον Ορθόδοξο χριστιανισμό, δήλωσε ομοιόμορφα ότι «όλες αυτές οι παραδόσεις είναι σεξιστικές», ^[5] χωρίς να αναλύσει πουθενά την Ορθόδοξη παράδοση στις συγκεκριμένες κοινωνίες όπως αυτή διαμορφώθηκε.

Το πρόβλημα με ένα τέτοιο φεμινιστικό κάτοπτρο ανάλυσης βρίσκεται στο γεγονός ότι οι δυτικοί μελετητές προϋποθέτουν μια φεμινιστική ερμηνευτική στη μελέτη των «άλλων» χριστιανικών παραδόσεων χωρίς να έχουν ιστορική, θεολογική και εμπειρική γνώση αυτών. Η λογική τους φαίνεται να είναι ότι, δεδομένου ότι οι γυναίκες υποτιμήθηκαν ιστορικά στις δυτικές κοινωνίες, ο σεξισμός πρέπει επίσης να έχει καθορίσει τις στάσεις των ανδρών θεολόγων σε όλες τις θρησκευτικές παραδόσεις του κόσμου (και ιδιαίτερα αυτόν που ακολουθούν μια χριστιανική θεολογία). Αν και ένα τέτοιο φαινόμενο είναι πολύ πιθανόν να υπάρχει στις περισσότερες θρησκευτικές κοινότητες σε ένα βαθμό, είναι αδικαιολόγητο να γίνεται μια τέτοια γενίκευση χωρίς προσεκτική μελέτη κάθε παράδοσης. Συνεπώς, υπό την επιρροή αυτού του θεωρητικού πλαισίου φεμινιστές μελετητές που έχουν μελετήσει ανατολικές παραδόσεις έχουν παράγει αναπαραστάσεις που είναι θεολογικά ανακριβείς. Το άρθρο της Kari Elisabeth Børresen “Gender, Religion and Human Rights in Europe” μπορεί να αναφερθεί ενδεικτικά.^[6] Στην ανάλυσή της, η Børresen υιοθέτησε μια συγκριτική προσέγγιση για να αξιολογήσει τις «θρησκείες του κόσμου» και κατέληξε στα γενικά συμπεράσματα ότι η «χριστιανική θεολογία» είναι «λυτρωτική», «σεξοφοβική» και προσιτή στην επιστημονική ανάλυση. Παρόλο που τέτοιοι χαρακτηρισμοί ενδέχεται να ισχύουν για ορισμένες θεολογικές παραδόσεις της Δύσης, είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι αυτό που αποκαλείται από πολλούς δυτικούς

μελετητές «χριστιανική θεολογία» δεν υπάρχουν, αλλά υπάρχουν πολλές ιστορικά και γεωγραφικά ενσωματωμένες παραδόσεις που παρουσιάζουν τις ιδιαιτερότητές τους.

Επιπλέον, οι τρεις παραπάνω χαρακτηρισμοί δεν αρμόζουν στην Ορθόδοξη παράδοση και κοσμοθεωρία. Η Ορθόδοξη θεολογία έχει ως στόχο την ανθρώπινη οικοδόμηση και την «τελείωση» του ανθρώπου μέσω της καλλιέργειας προσωπικής σχέσης με τον Θεό και την ενσωμάτωσης και πράξης των εντολών του Θεού στην καθημερινή ζωή. Η λέξη «θεραπεία» περιγράφει καλύτερα τον στόχο της σωτηριολογικής αυτής πίστης. Επιπλέον, πολλοί Ορθόδοξοι γίνονται μοναχοί και μοναχές αφού έχουν ζήσει μια πλήρη φυσική ζωή. Δεν είναι ο φόβος του σεξ (“sexorhobia”) που κάνει τους ασκητές να αποφεύγουν το θέμα, αλλά μια ανησυχία ότι τέτοιες σκέψεις μπορεί να προκαλέσουν επιθυμίες και πειρασμούς που μπορούν να τους απομακρύνουν από το πνευματικό μονοπάτι που έχουν αποφασίσει να ακολουθήσουν. Επιπλέον, η θεολογία και η επιστημονική ανάλυση δεν τοποθετούνται στον ίδιο άξονα και δεν έχουν λόγο να βρίσκονται σε αντιπαράθεση. Σε αντίθεση με την ιστορική Ρωμαιοκαθολική παράδοση που έβαλε έμφαση στη διάνοια ως κέντρο πνευματικής δραστηριότητας και θεολογικής γνώσης, η Ορθόδοξη θεολογία αποδίδεται στον *νου* της ψυχής, ο οποίος ενημερώνει/ται αλλά δεν χρειάζεται να ταυτίζεται με την διανοητική δραστηριότητα.

Τα φεμινιστικά ερμηνευτικά κάτοπτρα φαίνεται να είναι τυφλά σε αυτές τις ιδιαιτερότητες, και τελικά οδηγούν σε μια «ανάγνωση» των Ορθόδοξων ή και άλλων ανατολικών χριστιανικών παραδόσεων που βρίσκονται εκτός του γνωσιολογικού τους πεδίου που καθόρισε τις έννοιες των διδασκαλιών και τις ερμηνευτικές τους παραδόσεις. Με άλλα λόγια, το θεμελιώδες μειονέκτημα των φεμινιστικών προσεγγίσεων στις θεολογικές / θρησκευτικές μελέτες είναι ότι αυτές είναι γειωμένες σε δυτικά κοσμολογικά και κοινωνιολογικά πλαίσια τα οποία και γέννησαν τις φεμινιστικές τάσεις εξ' αρχής, γεγονός που περιορίζει την διαπολιτισμική τους σχετικότητα και συνάφεια. Για παράδειγμα, η ερμηνευτική που ανέπτυξε η Fiorenza ήταν αποτέλεσμα της γερμανικής της κληρονομιάς και της θέσης της ως ακαδημαϊκού στις Ηνωμένες Πολιτείες και άρα, προϊόν της έκθεσής της σε μια συγκεκριμένη γενεαλογία βιβλικών ερμηνευτικών παραδόσεων.^[7] Αυτή τους η επιστημολογική τοποθέτηση (“epistemological situatedness”) περιορίζει σημαντικά τη συνάφεια που μπορούν να έχουν σε μη δυτικά θεολογικά συστήματα που αναμένεται να έχουν αναπτύξει δικές τους ερμηνευτικές παραδόσεις.^[8]

Είναι σημαντικό να τονίσουμε και πάλι ότι όλες οι θρησκευτικές παραδόσεις, χριστιανικές και μη, αναπτύσσονται σε συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες, οι οποίες διαμορφώνουν αυτό που εννοείται ως θεολογία ή βασική ερμηνευτική παράδοση σε καθεμία από αυτές. Η Ορθοδοξία αναφέρεται στο ορθό δόγμα που αποκαλύφθηκε στους μαθητές του Χριστού στην Πεντηκοστή, το οποίο έχει διατηρηθεί σε γραπτή μορφή μέσω των Αγίων Γραφών. Ωστόσο, στην Ορθόδοξη παράδοση η άγραφη Ιερή Παράδοση που διαιωνίστηκε μέσω της ζωής της Εκκλησίας και των αγίων είναι εξίσου σημαντική και συμπληρώνει την γραπτή κληρονομία. Στην Ορθόδοξη Εκκλησία, οι πιστοί επιδιώκουν να επιτύχουν τη σωτηρία της ψυχής τους μέσω της αδιάκοπης (επι)κοινωνίας και ομοίωσής τους με τον Θεό. Αυτό το κατορθώνουν συμμετέχοντας στα Μυστήρια της Εκκλησίας και ζώντας μια ζωή Ορθόδοξης άσκησης, προσευχής και ελεημοσύνης. Ακολουθώντας τον Άγιο Μάξιμο τον Ομολογητή, αυτή η θεραπευτική διαδικασία έχει περιγραφεί ως κάθαρση, φώτιση και τελικά θέωση.^[9] Καθώς οι πιστοί υφίστανται καθαρισμό, ο νους αρχίζει να φωτίζεται και να αποκτά μια εικόνα των θείων μυστηρίων. Αυτή η αφύπνιση του νοός στη χάρη και τη σοφία του Θεού μέσω της «νοεράς» προσευχής τροφοδοτεί την θεολογία. Με άλλα λόγια, η Ορθόδοξη θεολογία δεν έχει βασιστεί στην διάνοια, η οποία έχει εκτενώς ταυτιστεί με μια ανδροκεντρική θεολογία στην δυτική φεμινιστική σκέψη, αλλά στη διαφώτιση του νοός (θεωρία).

Συνεπάγεται, λοιπόν, ότι οι γυναίκες δεν είχαν λόγους να αποκλειστούν από την γνώση και την εκδήλωση της Ορθόδοξης θεολογίας. Στην πραγματικότητα, οι γυναίκες συμμετείχαν στη διατήρηση των αποστολικών διδασκαλιών το ίδιο με τους άνδρες. Οι αναγνώστες δεν πρέπει να οδηγηθούν στο συμπέρασμα ότι η θεολογία ήταν αποκλειστικό προνόμιο των ανδρών επειδή πολλοί θεολόγοι και ομιλητές υπήρξαν άνδρες. Αυτό εξηγείται εν μέρει από το γεγονός ότι ιστορικά οι άνδρες κυριαρχούσαν ήδη στην κοινωνική ζωή, ενώ οι γυναίκες ήταν γενικά αφιερωμένες στη ζωή του νοικοκυριού και της ανατροφής των παιδιών. Επιπλέον, στις Ορθόδοξες κοινωνίες μόνο οι άνδρες μπορούν να υπηρετούν στο ρόλο των ιερέων και αυτό παρείχε μια επιπλέον ευκαιρία για θεολογική δράση. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι ενώ η Ορθόδοξη Εκκλησία περιορίζει την ιερατική τάξη στους άνδρες, αυτό εξηγείται με βάση θεολογικούς λόγους που δεν υποδηλώνουν μια ανδρική ανωτερότητα, όπως πιστεύουν ορισμένοι δυτικοί φεμινιστές. Η ιερατική τάξη ακολουθεί τον Χριστό (ή τον «Νέο Αδάμ») που θεωρείται Αρχιερέας της Εκκλησίας. Παρόμοια, ο χαρακτηρισμός «Πατέρας» δεν είναι μια προσπάθεια να αποδοθούν ανδρικές ιδιότητες στον Θεό, όπως ερμηνεύεται στην δυτική φεμινιστική σκέψη, αλλά να υποδηλώσει ότι Αυτός είναι η μόνη Αιτία στην Αγία Τριάδα.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία σεβάστηκε ιστορικά τόσο τις γυναίκες όσο και τους άντρες προφήτες και αγίους, με την Παναγία να θεωρείται Αγιοτέρα όλων των Αγίων. Επιπλέον, υπήρξαν περιστάσεις όπου αγίες εξήγησαν θείκα μυστήρια με εξαιρετική θεολογική σαφήνεια, όπως για παράδειγμα στον [διάλογο που είχε η Αγία Μακρίνα](#) με τον αδελφό της Γρηγόριο Νύσσης περί της κατάστασης της ψυχής πριν εκείνη κοιμηθεί, μια συζήτηση που ενίσχυσε την πίστη του αδελφού της. Δεν είναι μικρό το γεγονός ότι ο Γρηγόριος θεωρούσε την Αγία Μακρίνα «δασκάλα» του. Μια άλλη σημαντική

πείσασα σημειώθηκε στην Τέταρτη Οικουμενική Σύνοδο της Χαλκηδόνας στη Βιθυνία (451 μ.Χ.) όταν η τελική απόφαση για την διατύπωση της φύσης του Χριστού διευθετήθηκε από ένα θαύμα μπροστά στον τάφο της τοπικής Αγίας Ευφημίας.

Υπό την επιρροή του ίδιου φεμινιστικού κατόπτρου, ο Απόστολος Παύλος και ο Άγιος Χρυσόστομος περιγράφονται συχνά ως μισογύνιδες.^[10] Ωστόσο, αυτός ο χαρακτηρισμός δεν συμφωνεί καθόλου με τον τρόπο με τον οποίο τα έργα του Αποστόλου Παύλου και του Χρυσόστομου έχουν διδαχθεί μέσα στην Ορθόδοξη παράδοση. Μέσα στην Ορθόδοξη Εκκλησία οι διδασκαλίες του Αγίου Παύλου έδωσαν εξέχουσα θέση στις γυναίκες και επαναπροσδιόρισαν συμβατικές αντιλήψεις που επικρατούσαν στις πρώιμες χριστιανικές κοινωνίες, όπως για παράδειγμα περί ανδρικής ηγεσίας στο γάμο. Ειδικά οι επιστολές του Αγίου Παύλου προς τον Φιλήμονα, τους Ρωμαίους και τους Φιλιππίσιους που περιλαμβάνουν αναφορές σε γυναικείες μορφές (Ατφία, Φοίβη, Πρίσκιλλα, Τρύφαινα και Τρυφώσα, Περσίς, Ευωδία και Συντύχη) δείχνουν πως η γυναικεία δραστηριότητα στη διάδοση και ενίσχυση της πρώιμης Εκκλησίας αποτιμήθηκε εξίσου με την ανδρική δραστηριότητα, τόσο ώστε τα ονόματά τους να αναφέρονται από τον απόστολο στην αρχή των επιστολών του, συχνά πριν από τα ονόματα ανδρών. Τα μηνύματα ισότητας στον γάμο στις διδασκαλίες του Χρυσόστομου έχουν αποδειχθεί λεπτομερώς αλλού και δεν θα συζητηθούν εδώ, ωστόσο δεν πρέπει να υπάρχει αμφιβολία ότι ο Χρυσόστομος έδειξε αληθινό ενδιαφέρον στην προστασία των δικαιωμάτων της γυναίκας στον γάμο και πέρα από αυτόν.^[11]

Εν κατακλείδι, είναι επιτακτική ανάγκη να αναγνωρίσουμε ότι οποιαδήποτε «ανάγνωση» και ανάλυση χριστιανικών ή άλλων θρησκευτικών παραδόσεων μέσω του πρίσματος της δυτικής φεμινιστικής ερμηνευτικής παραμένει δυσανάλογα ενημερωμένη από δυτικές μορφές χριστιανισμού και την κοινωνική εμπειρία των δυτικών γυναικών. Συνεπώς, υποκύπτει στις ίδιες αποικιοκρατικές επιστημολογικές στάσεις που εκδήλωσε η πρώιμη φεμινιστική θεωρία και που επικρίθηκε εκτενώς κατά το δεύτερο φεμινιστικό κίνημα. Στο πλαίσιο των θεολογικών / θρησκευτικών σπουδών, ως μια απο-αποικιοκρατική μέθοδος ορίζεται αυτή που εξετάζει θρησκευτικές παραδόσεις μέσω αυτόχθονων θεολογικών, δογματικών, ερμηνευτικών και κοινωνιολογικών συστημάτων και κατόπτρων για την κατανόηση ζητημάτων του φύλου και την αντιμετώπιση πιθανών ανισοτήτων εκ των έσω.

Κατανοώντας και προσεγγίζοντας Ορθόδοξες κοινωνίες και τα προβλήματα ανισότητας σε αυτές

Μια τέτοια προσέγγιση είναι ζωτικής σημασίας στις Ορθόδοξες κοινωνίες λόγω της ιδιαίτερης φύσης αυτής της παράδοσης που πρέπει να κατανοηθεί πλήρως. Η Ορθόδοξη Εκκλησία όχι μόνο έχει μια ιδιαίτερη θεολογία που διαφέρει ουσιαστικά από τις δυτικές χριστιανικές θεολογίες, αλλά ιστορικά ενήργησε με ένα ιεραποστολικό πνεύμα, αντιμετωπίζοντας με διάκριση προϋπάρχοντα κοινωνικά και πολιτικά συστήματα ώστε να εδραιώσει το χριστιανικό μήνυμα αποτελεσματικά. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η Εκκλησία ενσωμάτωσε τοπικά συστήματα αν θεώρησε ότι αυτά δεν εμπόδιζαν την αφομοίωση του χριστιανικού μηνύματος ή εάν ήθελε να αποφύγει τυχόν αντιδράσεις που έφεραν κινδύνους για τους νέους χριστιανούς. Αυτήν την τακτική ακολούθησε εμμέσως και ο Απόστολος Παύλος όταν επικαλέστηκε την ελληνική επιγραφή «Σε έναν άγνωστο Θεό» για να παρουσιάσει στους Αθηναίους το χριστιανικό μήνυμα σωτηρίας (Πράξεις Αποστόλων 17:23).

Κατά συνέπεια, τα προϋπάρχοντα κοινωνικά συστήματα δεν εξαφανίστηκαν τελείως και υπολείμμάτα τους μεταφέρθηκαν στις νέες χριστιανικές κοινότητες. Οι Πατέρες της Εκκλησίας που έζησαν σε επακόλουθες εποχές δεν αγνόησαν αυτές τις συνήθειες και αντιλήψεις και τις καταδίκασαν ανοιχτά, όπως όταν ο Χρυσόστομος μίλησε εναντίον της δουλείας. Αξίζει να αναφερθεί επίσης το παράδειγμα του Γρηγορίου του Θεολόγου ο οποίος, αναφερόμενος στον ασύμμετρο νόμο που όριζε τιμωρία για μοιχεία στην γυναίκα αλλά όχι για τον άνδρα, είπε χαρακτηριστικά:

"Τι δήποτε γαρ το μεν θήλυ εκόλασαν, το δε άρρεν επέτρεψαν; Και γυνή μεν κακώς βουλευσαμένη περί κοίτην ανδρός μοιχάται και πικρά εντεύθεν τα των νόμων επιτίμια, ανήρ δε καταπορνεύων γυναικός ανεύθυνος; Ου δέχομαι ταύτην την νομοθεσίαν, ουκ επαινώ την συνήθειαν. Άνδρες ήσαν οι νομοθετούντες, διά τούτο κατά γυναικών η νομοθεσία".

Σε μετάφραση: "Για ποιο λόγο τιμώρησαν μεν τη γυναίκα αλλά το επέτρεψαν στον άνδρα; Όταν μια γυναίκα έχει κακές επιθυμίες σχετικά με το συζυγικό κρεβάτι διαπράττει μοιχεία, και εδώ είναι πικρά τα επιτίμια των νόμων. Όταν όμως ο άνδρας πορνεύει εις βάρος της γυναίκας, γιατί θεωρείται ανεύθυνος; Δεν δέχομαι αυτή τη νομοθεσία και δεν επαινώ αυτήν την συνήθεια. Άνδρες ήσαν οι νομοθετούντες, και γι 'αυτό η νομοθεσία είναι/ήταν εναντίον των γυναικών".^[12]

Μια τέτοια ιστορική και ευαίσθητη προσέγγιση είναι σχετική και στις εθνικές Ορθόδοξες Εκκλησίες που εμφανίστηκαν αργότερα. Ενώ η Ορθόδοξη Εκκλησία είναι ένα ενιαίο σώμα, η οριοθέτηση σε εθνικές Εκκλησίες έγινε με την διαμόρφωση εθνικών συνειδήσεων και ως αποτέλεσμα ιστορικών γεγονότων. Πολλές από αυτές τις Εκκλησίες εκτείνονται πέρα από τα εθνικά τους όρια ως αποτέλεσμα της ιεραποστολικής δραστηριότητας, των εκτοπισμών και της μετανάστευσης. Οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες των χωρών

αυτών διαμεσολάβησαν και επηρέασαν τους τρόπους με τους οποίους η Ορθόδοξη διδασκαλία εκφράστηκε και διαιωνίστηκε από τους κληρικούς και από τις ιεραρχίες της Εκκλησίας εντός των ορίων τους, αλλά και την δυνατότητα των πιστών να την βιώσουν στην καθημερινότητά τους. Για παράδειγμα, σχετικά με τους Ορθόδοξους πληθυσμούς της Ρωσίας, η Elisabeth Gassin έχει προηγουμένως παρατηρήσει:

"Αν και αυτοί οι πολιτισμοί μπορούν να θεωρηθούν παραδοσιακά Ορθόδοξοι, δεδομένης της σύγχρονης ιστορίας αυτών των εδαφών - που περιλαμβάνει την κυριαρχία τους από Ισλαμικές και Κομμουνιστικές δυνάμεις, οι οποίες συχνά δεν επέτρεψαν στην Εκκλησία να διδάξει πλήρως τα παιδιά της - μπορεί κανείς να αμφισβητήσει πόσο βαθιά έχει διεισδύσει ένα Ορθόδοξο ήθος σε αυτές τις κοινωνίες."

[13]

Πρέπει επίσης να αναγνωριστεί ότι η εξέχουσα θέση που είχε η Ορθόδοξη πίστη κατά σημαντικό μέρος της ιστορίας των Ορθόδοξων χωρών σήμαινε την πιθανή οικειοποίησή της και διαστρέβλωσή της από διάφορα πολιτικά, κοινωνικο-πολιτιστικά και άλλα συμφέροντα. Ωστόσο, τέτοιες εμπειρίες πρέπει να διαφοροποιηθούν από το Ορθόδοξο φρόνημα που διατηρήθηκε στην ζωή της Εκκλησίας μέσα από την εμπειρία των Πατέρων και Μητέρων της Εκκλησίας και γνωστούς και άγνωστους αγίους. Η λαϊκή εμπειρία των Ορθόδοξων κοινοτήτων δεν πρέπει να συγχέεται με το Ορθόδοξο αυτό φρόνημα, ούτε με τις επίσημες διδασκαλίες της Εκκλησίας όπως αυτές εκφράζονται σε κάθε δεδομένη εποχή, αν και αυτά είναι αλληλένδετα με σύνθετους τρόπους. Γενικά μιλώντας, ενώ οι πιστοί θα έχουν μια βασική κατανόηση των δογματικών θέσεων της Εκκλησίας, δεν θα έχουν πάντα μια θεολογικά ενημερωμένη κατανόηση της πίστης τους, το οποίο εξαρτάται από το πώς έχουν κοινωνικοποιηθεί μέσα στην πίστη τους και από την προσωπική τους σχέση με τον Θεό.

Αυτή η διαφοροποίηση είναι σημαντική αλλά είναι ιδιαίτερα κρίσιμη όταν προσπαθούμε να κατανοήσουμε αρνητικές ή επιβλαβείς στάσεις απέναντι στις γυναίκες, τα κορίτσια ή τον γάμο στις Ορθόδοξες κοινωνίες (το θέμα της ομοφυλοφιλίας και των στάσεων απέναντί της θα συζητηθεί στην επόμενη έκθεση της σειράς). Τέτοιες συμπεριφορές μπορεί να περιλαμβάνουν τάσεις που βάζουν έμφαση στην τιμή της οικογένειας που μπορούν να οδηγήσουν τους άνδρες να γίνουν πειστικοί ή και να κακομεταχειριστούν τις γυναίκες της οικογένειάς τους, ή τάσεις που επικεντρώνονται υπερβολικά στην παρθενία των γυναικών αλλά όχι των ανδρών, ή ακόμη σε προσδοκίες ότι οι γυναίκες πρέπει να εκπληρώνουν τις οικιακές εργασίες και να ικανοποιούν τις ανάγκες των συζύγων τους ανά πάσα στιγμή υπό την λογική ότι ο άνδρας είναι η αρχή της οικογένειας.[14] Τέτοιες συμπεριφορές έχουν συσχετιστεί με διάφορες μορφές συζυγικής βίας στις περισσότερες Ορθόδοξες κοινωνίες.

[15]

Αυτές οι στάσεις μπορούν να προέλθουν από την έλλειψη Ορθόδοξου φρονήματος από μέρους ορισμένων μελών ή λόγω της υπερβολικής έμφασης μέσα στην κοινωνική ζωή στον γάμο ή την οικογένεια, που τυχάνει να εκτιμώνται επίσης μέσα στην πίστη, αλλά διαστρεβλώνονται στην λαϊκή εμπειρία. Αν και αυτές οι αρνητικές στάσεις δεν αντικατοπτρίζουν την Ορθόδοξη θεολογία, μπορούν να διαιωνιστούν και μέσω των λόγων ιεραρχών ή κληρικών της Εκκλησίας που δεν αντιλαμβάνονται την επίδραση που μπορεί να έχει ο λόγος τους ως προς υπάρχουσες αντιλήψεις και συμπεριφορές στις Ορθόδοξες κοινωνίες, όπως όταν οι κληρικοί υπογραμμίζουν τη διατήρηση του συζυγικού δεσμού χωρίς να τονίζουν παράλληλα ότι αυτός ο δεσμός προϋποθέτει αμοιβαίες θυσίες εκ μέρους των συζύγων, όπως εξήγησε ο Χρυσόστομος.[16] Σε κοινωνίες όπου η γυναίκα ήδη οφείλει να υπακούει στον άνδρα ή να μην διαφωνεί ποτέ μαζί του, μια έμφαση στον συζυγικό δεσμό χωρίς να τονιστούν παράλληλα οι ευθύνες αγάπης και θυσίας των ανδρών μπορεί να χειροτερέψει την κατάσταση των γυναικών.[17] Συνεπάγεται όμως ότι η Ορθόδοξη θεολογία μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην αντιμετώπιση διαστρεβλωμένων ιδεών, θεσμών ή συμπεριφορών στους Ορθόδοξους πληθυσμούς όταν παρουσιάζεται με διάκριση από τους κληρικούς.

Εν κατακλείδι, μπορεί να τονιστεί ότι η συγγραφέας του παρόντος άρθρου δεν είναι γενικώς ενάντια στις φεμινιστικές κριτικές, οι οποίες οφείλουν να οδηγήσουν τους Ορθόδοξους, λαϊκούς και κληρικούς, σε μια σοβαρή ενδοσκόπηση και αξιολόγηση ανισοτήτων και θεμάτων που αφορούν την γυναίκα μέσα στις δικές μας κοινότητες. Όπως είδαμε, η συζυγική βία είναι εκτενές φαινόμενο και στις Ορθόδοξες κοινωνίες και αν και η αιτιολόγηση του φαινομένου είναι σημαντικά πιο σύνθετη από τους λόγους που υποθέτει η φεμινιστική θεωρία, σχετίζεται ωστόσο και με αρνητικές στάσεις προς τις γυναίκες και την οικογένεια. Αυτό που βρισκόμαστε προβληματικό όμως σε αυτές τις θεωρίες είναι ότι παρά την προέλευσή τους σε δυτικές ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες, τέτοιες μέθοδοι υιοθετούνται από συγγραφείς χωρίς εμπειριστατωμένη γνώση που υποθέτουν ότι αυτές είναι σχετικές προς μη δυτικές παραδόσεις και κοινότητες μόνο και μόνο λόγω των φεμινιστικών τους βλέψεων. Φεμινιστική ή μη, αυτή η στάση στον δυτικό επιστημονικό κλάδο είναι άκρως αποικιοκρατική και οφείλουμε να την προβληματίσουμε.

Η τρίτη και τελευταία έκθεση της σειράς θα διεισδύσει στην Ορθόδοξη ανθρωπολογία για να προτείνει μια Ορθόδοξη κατανόηση του φύλου. Επιστρέφοντας στην ανάλυση του πρώτου μέρους, το τρίτο μέρος της σειράς θα προσπαθήσει να απαντήσει τα σημαντικά μεταφυσικά ερωτήματα περί της διαμόρφωσης του φύλου τα οποία η δυτική θεωρία άφησε αναπάντητα ή ταύτισε βιαστικά με κοινωνικές διεργασίες, παραμελώντας στρατηγικά (αλλά και τραγικά) την πολύπλευρη αλλά ενιαία ψυχο-σωματικό-κοινωνική φύση του ανθρώπου.

Σημειώσεις

- [1] Η συγγραφέας θα ήθελε να ευχαριστήσει δύο μέλη της Ορθόδοξης Ομάδας Δογματικής Έρευνας, τον Chris και την Κατερίνα, που διάβασαν το άρθρο σε διάφορες μορφές του και πρότειναν υλικό για ενσωμάτωση ή ήλεγξαν την μετάφραση από Αγγλικά σε Ελληνικά και από Αρχαία σε Νέα. Είμαι βαθιά υπόχρεη σε αυτούς τους εξαιρετικούς συμβούλους.
- [2] Darlene Juschka, *Feminism in the Study of Religion: A Reader* (Continuum, 2001).
- [3] Juschka, *Feminism in the Study of Religion*, 163.
- [4] Elisabeth Schüssler Fiorenza, "Method in Women's Studies in Religion: A Critical Feminist Hermeneutics", 224 και 226.
- [5] Rosemary Radford Ruether, *Sexism and God-Talk: Toward a Feminist Theology* (Boston: Beacon Press, 1983), 22.
- [6] Kari Elisabeth Børresen, "Gender, Religion and Human Rights in Europe," στο *Pieties and Gender*, ed. L. Sjørup και H. R. Christensen (Leiden; Boston: Brill, 2009), 55-64.
- [7] Elisabeth Schüssler Fiorenza, "Biblical Interpretation and Critical Commitment," *Studia Theologica-Nordic Journal of Theology* 43, no. 1 (1989): 5-6.
- [8] Δείτε Tina Beattie and Ursula King, ed. *Gender, Religion and Diversity: Cross-Cultural Perspectives* (New York: Continuum, 2004), 4-9; Rita Gross, "Where Have we Been? Where do we Need to Go? Women's Studies and Gender in Religion and Feminist Theology" στο *Gender, Religion and Diversity: Cross-Cultural Perspectives*, Tina Beattie and Ursula King, ed. (New York: Continuum, 2004), 22; Katherine Young, "From the Phenomenology of Religion to Feminism and Women's studies" στο *Methodology in Religious Studies: The Interface with Women's Studies*, A. Sharma, ed. (Albany: State University of New York Press, 2002), 36; και Elina Vuola, "Patriarchal Ecumenism, Feminism, and Women's Religious Experiences in Costa Rica" στο *Gendering Religion and Politics*, H. Herzog and A. Braude, ed. (Palgrave Macmillan, 2009).
- [9] Διαβάστε π.χ. την εισήγηση [εδώ](#).
- [10] Αυτές οι κριτικές εξετάζονται σε διάφορα έργα, όπως της Susan Heine, *Women and Early Christianity: Are the Feminist Scholars Right?* (SCM Press Ltd., 1986) και του David C. Ford, *Women and Men in the Early Church: The Full Views of St. Chrysostom* (South Canaan, Pennsylvania: St. Tikhon's Seminary Press, 1996).
- [11] Romina Istratii, "Beyond a feminist 'hermeneutics of suspicion': Reading St John Chrysostom's commentaries on man-woman relations, marriage and conjugal abuse through the Orthodox *phronema*," *The SOAS Journal of Postgraduate Research* 11(2018): 16-47.
- [12] *Patrologiae Graecae Tomus XXXVI: St. Gregorius Nazianzenus. ΛΟΓΟΣ ΑΖ'* (Migne, 1858).
- [13] Elizabeth Gassin, "Eastern Orthodox Christianity and Men's Violence against Women" στο *Religion and Men's Violence against Women*, A. Johnson, ed. (Springer: New York, 2015), 165.
- [14] Gassin, "Eastern Orthodox Christianity," 163-175; Paulette Geanacopoulos, *Domestic Violence: A Training Manual for the Greek Orthodox Community* (New York: Greek Orthodox Ladies Philoptochos Society, Inc., 1999).
- [15] Gassin, "Eastern Orthodox Christianity," 163-175; Andrew Stickley et al., "Attitudes Toward Intimate Partner Violence Against Women in Moscow, Russia," *Journal of Family Violence* 23 (2008): 448; European Union Agency for Fundamental Rights, "Violence against Women: An EU-wide Survey," 2014, [Εδώ](#).
- [16] Romina Istratii, "Beyond a feminist 'hermeneutics of suspicion'."
- [17] Romina Istratii, *Adapting Gender and Development to Local Religious Contexts: A Decolonial Approach to Domestic Violence in Ethiopia* (London: Routledge, 2020).

Δημιουργία αρχείου: 17-8-2020.

Τελευταία μορφοποίηση: 17-8-2020.

[ΕΠΙΑΝΩ](#)